

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

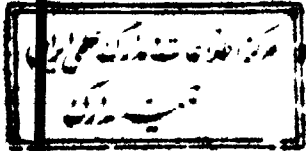
٢٧٢٠١

(الف)

۱۳۷۸ / ۹ / ۲۰

دانشگاه شهید چمران - اهواز

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان و ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه :

مقایسه خسرو و شیرین فردوسی و نظامی

نگارش :

۱۴۵۶۲

اشرف پیرحیاتی

استاد راهنما: آقای دکتر عباس سلمی

استاد مشاور: آقای دکتر نصرالله امامی

استاد داور: آقای دکتر مهدی تدین

مهر ماه ۱۳۷۷

۲۷۴۰۱

بیت

(فرم ارزشیابی پایان نامه دوره کارشناسی ارشد)

پایان نامه خانم / آقای اشرف پیرحیاتی شماره دانشجویی ۷۴۲۰۳۰۱

با عنوان مقایسه خسرو و شیرین فردوسی و نظامی

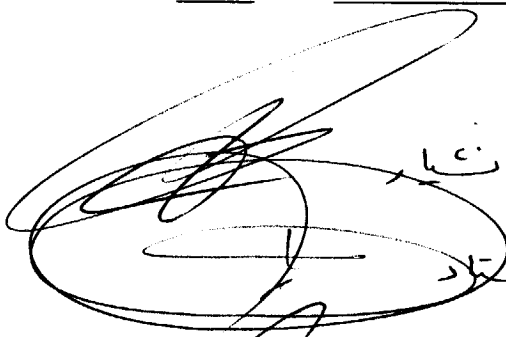
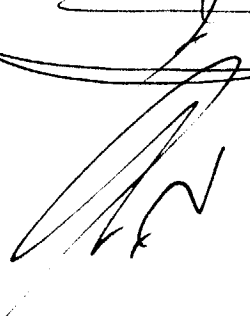
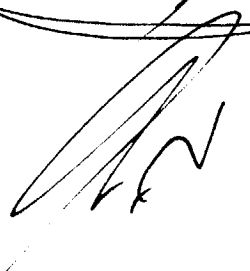
جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات فارسی که

در ساعت ۱۱ صبح روز دوشنبه مورخ ۷۷، ۷، ۶ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید چمران اهواز ارایه گردیده و توسط هیات داوران مورد تصویب قرار

گرفت .

(اعضاء هیات داوران)

<u>نام و نام خانوادگی</u>	<u>عنوان</u>	<u>مرتبه دانشگاهی</u>	<u>امضاء</u>
۱- دکتر عباس سلمی	استاد راهنما	دانشیار	
۲- رضا الله امامی	مشاور	استاد	
۳- مهدی تهرانی	داور	استاد	

تقدیم به

تمامی آنان که

وامدار اندیشه

بی دریغشان

می باشم

پیشگفتار

گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن مصلحی تو ای تو سلطان سخن
کیمیای داری که تبدیلیش کنی گر چه جوی خون بود نیلش کنی

(مولوی)

به یادویاری حضرت حق و با استعانت از خرد پر توان راهنمایان صبور خود در این راه و با توشه‌ای کم توش و بضاعتی مزجاء ، گام در راه رسیدن به زیر و بم آوای عاشقانه دو شاعر ایران زمین برداشته ، و سعی نمودم فریاد احساس فردوسی میهن پرست و نظامی بشردوست را از ورای قرن‌ها پیش به گوش جان بشنوم و همراه با آنها اعتقاد به انسان گونه زیستن را ، احساس کنم .

این دفتر ، کوششی است برای بررسی بعضی از جنبه‌های ادبی "داستان خسرو و شیرین" از جمله : تفاوت‌های سبکی دو شاعر ، تشابهات و تمایزات شخصیتی - روانی آنها ، خصوصیات شعر سرایی، داستان پردازی و حکمت سرایی آنها که حاصل اندیشه ای قاصر و بیانی ناقص است .

نسخه‌های مبنای کار که در مستندات شعری به آنها ارجاع داده شده است. در مورد اثر فردوسی ، "شاهنامه چاپ مسکو" ، به کوشش دکتر سعید حمیدیان است و در اثر نظامی نیز مبنای کار بر "خسرو و شیرین" ، نسخه تصحیح شده مرحوم وحید دستگردی است.

از نظر اصول نگارش ، تکیه بر کتاب "راهنمای نگارش و ویرایش" تألیف دکتر یا حقی و دکتر ناصح بوده است.

در مستندات شعری سعی بر ارائه شماره صفحه، بیت و جلد بوده است که در شاهنامه، عدد اول سمت راست که پس از کلمه شاهنامه نگاشته شده شماره بیت را می‌رساند، عدد دوم نشانه صفحه و عدد سوم نشانه جلد می‌باشد. در مواردی که مستندات شعری تنها دو بیت بوده است، شماره هر دو بیت نوشته شده است اما در مواردی که بیش از دو بیت شعر نقل شده است، شماره بیت شعر اول ذکر شده و از کلمه "به بعد" برای نمودن شماره ابیات بعدی استفاده شده است؛ اما در خسرو و شیرین نظامی، علامت اختصاری (ص) پس از کلمه خسرو و شیرین، شماره صفحه نسخه مذکور را می‌رساند اما از ذکر شماره ابیات به دلیل پیوسته نبودن شماره‌ها خودداری شده است. این تحقیق تنها جنبه‌های محدودی از مقایسه را شامل شده است زیرا، مواردی چون مقایسه کامل سبک شناسانه دو اثر، بیان در دو اثر و مقایسه کامل جنبه‌های داستان‌سرایی خود زمینه‌ای وسیع‌تر و رساله‌ای جداگانه می‌طلبد.

گر چه به یقین می‌دانم که :

مشکل عشق نه در حوصله دانش ماست حل این نکته بدین فکر خطا نتوان کرد

اما خاطر به این خرسند می‌دارم که، تلاش انجام شده، رضایت خاطر تمامی آنانی را که در این راه رهنمایم بوده‌اند، فراهم آورد. برخورد لازم می‌دانم امتنان خویش را از اساتید محترم این مقطع تحصیلی خود، بویژه آقایان دکتر عباس سلمی، دکتر نصرالله امامی و دکتر مهدی تدین ابراز داشته و از آنان قدردانی کنم. هم چنین از مسوولین دانشکده ادبیات و علوم انسانی بخصوص کارکنان محترم کتابخانه که با سعه صدر پذیرای زحماتم بودند، بی نهایت سپاسگزارم.

و ما توفیقی الا بالله - اشرف پیرحیاتی

تیرماه ۱۳۷۷

(ه)

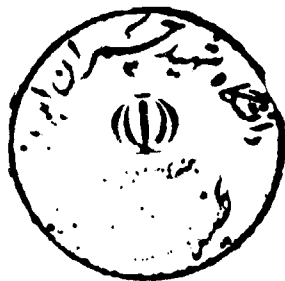

فهرست مطالب و مندرجات

صفحات	عنوان
۱-۲	نگاهی کوتاه به تاریخ زندگانی و شاهنامه فردوسی
۳-۴	سبک دوره فردوسی
۵-۶	سبک شخصی فردوسی
۷-۸	نگاهی به زندگانی و آثار حکیم نظامی گنجوی
۸-۱۱	آثار نظامی گنجوی
۱۲-۱۴	نگاهی به سبک دوره نظامی
۱۵-۱۸	سبک شخصی نظامی
۱۹-۲۲	نظامی خداوندگار نوآفرینی
۲۳	مقایسه ای میان زندگانی ، شخصیت و آثار دو حکیم
۲۳-۲۸	۱- اشتراکات دو حکیم
۲۸-۳۰	۲- افتراقات دو حکیم
۳۱-۳۴	یادکردهای نظامی از فردوسی
۳۵	نشانی از واقعیت داستان خسرو و شیرین در درازنای تاریخ ادب
۳۵-۳۷	۱- واقعیت تاریخی داستان فردوسی و نظامی
۳۸	۲- داستان خسرو و شیرین در دیگر کتب تاریخی
۳۸-۴۱	۱- اشاراتی به خسرو و شیرین در تاریخ بلعمی
۴۱-۴۲	۲- اشاراتی در تاریخ غرزالسیر به داستان خسرو و شیرین
۴۲-۴۴	۳- اشاراتی در تاریخ مجمل التواریخ و القصص به داستان خسرو و شیرین
۴۵-۴۸	بازتابی از حیات فردوسی سالخورده در داستان خسرو و شیرین
۴۹	بررسی و شرح داستان خسرو و شیرین
۴۹	روایت فردوسی از داستان خسرو و شیرین
۴۹-۵۲	- پادشاهی هرمزد و شورش بهرام
۵۲-۵۴	- وقایع پادشاهی خسرو پرویز
۵۵-۵۷	- پناهندگی خسرو به روم و ازدواج با مریم

۵۷-۵۹	سجنگ دوم خسرو و بهرام و شکست و هزیمت بهرام
۵۹-۶۰	- بهرام در سرزمین خاقان
۶۰-۶۲	- داستان عشق خسرو به شیرین
۶۲-۶۷	- پادشاهی شیرویه و عشق نافرجام او به شیرین
۶۸	حیات و اندیشه نظامی دلداد دل از دست داده در داستان خسرو و شیرین
۶۸-۷۶	مقدمه خسرو و شیرین نظامی
۷۶-۷۷	عشق آفاق مهمترین انگیزه نظامی در سرودن خسرو و شیرین
۷۷-۷۹	بخشش شاهانه طغرل در حق نظامی پس از سرودن خسرو و شیرین
۸۰	روایت حکیم نظامی از داستان خسرو و شیرین
۸۰-۸۲	- عدالت پادشاهانه هرمز در روایت نظامی
۸۲	- رویای شیرین خسرو
۸۳-۸۴	- تلاش شاپور برای تجسم رویای خسرو
۸۴-۸۵	- عشق عمیق شیرین به خسرو
۸۵-۸۶	- تبدیلی و فرار شیرین به سوی مداین
۸۶-۸۸	- شیرین در چشمه
۸۸-۸۹	- مرگ هرمز و آغاز پادشاهی خسرو
۸۹-۹۴	- هزیمت خسرو به روم و ازدواج با مریم
۹۵-۹۸	- عشق پاک و بی سرانجام فرهاد
۹۸-۱۰۳	- عشق هوس آلود خسرو به شکر اصفهانی
۱۰۴-۱۰۶	- شیرین دیگر باره در طلب خسرو
۱۰۶-۱۰۹	- ازدواج خسرو و شیرین
۱۰۹-۱۱۰	- خیانت و شورش شیرویه در حق پدر
۱۱۰-۱۱۱	- خواستگاری شیرویه از شیرین و خودکشی شیرین
۱۱۱-۱۱۲	- ذکر واقعه دعوت رسول (ص) خسرو را به اسلام
۱۱۳	چگونگی داستان و داستان پردازی در شعر فردوسی
۱۱۳-۱۱۴	- پیشینه داستان سرایی در ادب ایران زمین
۱۱۴-۱۱۹	- ویژگی داستان پردازی در مشرق و ایران و علل عدم پیشرفت آن
۱۲۰	شخصیت پردازی در خسرو و شیرین
۱۲۰	الف- شخصیتهای اصلی

۱۲۰-۱۳۶	۱- شیرین ، تمثالی از آفاق
۱۳۶-۱۳۱	۲- خسرو ، عاشقی اسیر جفای پسر
۱۳۱-۱۴۰	۳- بهرام ، رستمی دیگر در عصر تاریخی شاهنامه
۱۴۱-۱۵۰	۴- فرهاد ، خود فراموش کرده عشق شیرین
۱۵۰	ب- شخصیت‌های فرعی
۱۵۱-۱۵۴	۱- شاپور ، پیام رسان دو دل‌داده
۱۵۴-۱۵۵	۲- مریم ، رومی غریب در چنگال هوس خسرو
۱۵۸-۱۶۰	۳- گردویه ، زنی فرصت طلب و دلاور
۱۶۱-۱۶۳	۴- مهین بانو ، فرمانروای فهیم ارمنستان
۱۶۴-۱۶۶	۵- شکر اصفهانی ، بدلی برای خوارداشت شیرین
۱۶۶-۱۶۹	۶- هرمزد ، ترک زاده بدگمان
۱۷۰-۱۷۲	۷- شیرویه ، پدرکش بدفرجام
۱۷۳-۱۷۶	۸- بارید ، شاه رامشگران دربار خسرو
۱۷۶-۱۷۸	- اشاره ای به موسیقی در خسرو و شیرین
۱۷۹	از حماسه فردوسی تا غنای نظامی
۱۷۹-۱۸۱	شرحی بر شعر حماسی
۱۸۱-۱۸۵	خصوصیات شعر حماسی در داستان پادشاهی خسرو و پرویز
۱۸۵-۱۸۶	شعر غنایی
۱۸۶-۱۸۷	سخنی درباره منظومه عاشقانه
۱۸۷-۱۹۰	شعر غنایی نمایشی
۱۹۱-۱۹۶	مقایسه ای میان خسرو و شیرین نظامی و فردوسی
۱۹۷	در آمدی بر جنبه های ادبی داستان خسرو و شیرین فردوسی
۱۹۷-۱۹۸	ویژگی داستان بزمی در شاهنامه
۱۹۸-۱۹۹	داستان سرایی فردوسی در خسرو و شیرین
۱۹۹-۲۰۶	برجسته ترین خصوصیات فکری و زبانی داستان فردوسی
۲۰۶-۲۱۱	اشاره به صنایع بدیعی اثر فردوسی
۲۱۲	در آمدی بر جنبه های ادبی خسرو و شیرین نظامی
۲۱۲-۲۱۴	انگیزه نظامی از سرودن مثنوی هنرمندانه خسرو و شیرین
۲۱۴-۲۱۶	تحلیلی بر اصول داستان سرایی خسرو و شیرین
	(ج)

۲۱۶-۲۱۷	برتری بیان بر اندیشه
۲۱۸-۲۲۰	زبان شعری نظامی در نظم خسرو و شیرین
۲۲۰	علل مقبولیت خسرو و شیرین نظامی
۲۲۰-۲۲۴	الف - صنایع بدیعی در خسرو و شیرین
۲۲۵	ب- تأثیر فرهنگ عامه در خسرو و شیرین
۲۲۵-۲۲۸	ج - استفاده از اصطلاحات عامیانه در خسرو و شیرین
۲۲۹	د- استفاده از ضرب المثلهای در خسرو و شیرین
۲۲۹-۲۳۱	مضامین تغزلی در خسرو و شیرین
۲۳۱-۲۳۳	نظامی نگارگر لحظه ها و حالات مهر و دوستی
۲۳۳-۲۳۴	خسرو و شیرین روایتی عامیانه با مبنای تاریخی
۲۳۴-۲۳۸	تأثیر و نفوذ علوم در خسرو و شیرین
۲۳۸-۲۴۳	ترکیبات و لغات در خسرو و شیرین
۲۴۳-۲۴۹	ریشه های سبک هندی در خسرو و شیرین
۲۵۰-۲۶۲	توصیف در شعر نظامی و فردوسی
۲۶۳	حکمت شاعرانه دو حکیم
۲۶۳-۲۶۹	الف- فردوسی
۲۶۹-۲۷۹	ب- نظامی
۲۸۰-۲۹۰	واژه نامه
۲۹۱-۲۹۵	فهرست منابع و مأخذ
۲۹۶	چکیده به زبان انگلیسی

چکیده پایان نامه

نام خانوادگی دانشجو: پیر حیات	نام: اشرف
عنوان پایان نامه: مقایسه خسرو و شیرین فردوسی و نظامی	
استاد راهنما: آقای دکتر عباس سلمی	
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: زبان و ادبیات فارسی
محل تحصیل (دانشگاه): شهید چمران - اهواز	گرایش: ---
دانشکده: ادبیات و علوم انسانی	
تاریخ فارغ التحصیلی: تیر ماه ۱۳۷۷	تعداد صفحه: ده + ۲۹۵
کلید واژه ها: تفاوت‌های سبکی - سبک خراسانی و آذربایجانی - نوآفرینی نظامی - روایات تاریخی - داستان در داستان (اپیزود) - روایات عامیانه - شخصیت‌های اصلی و فرعی - تیپ پردازی - شعر روایی حماسی - شعر غنایی - گرامی - زبان نمایشی - مثنوی‌های بزمی - حکایت رومانیک - پیرنگ (هسته مرکزی) - وحدت زمان ، مکان و موضوع - بیان گرای - مضامین تغزلی - سبک هندی - شعر وصفی - شعر حکمی و تعلیمی	
چکیده: نگارنده در این جستار سعی کرده است که پس از بازگفت کلیاتی در باره زندگانی ، آثار، سبک شعری فردوسی و نظامی و سبک زمان آنها ، به اشتراکات و افتراقات آنان نیز اشاره کند . سپس میزان اعتبار تاریخی داستان "خسرو و شیرین" در اثر فردوسی و نظامی و در پاره ای از کتب تاریخی بررسی شده و پس از نمودن بازتابی از حیات و عقاید دو شاعر ، با نوعی مطابقت روایت دو شاعر ، تحت عنوانهای متفاوت ، به نثر برگردانده شده است . در بخش بعدی کوشش شده است ، پیشینه ای از داستان سرایی در ایران زمین ، علل عدم پیشرفت آن و ویژگیهای داستان سرایی در شعر فارسی ارائه شود . فصل دیگری نیز به یکی از مهمترین خصوصیات داستانسرایی یعنی "شخصیت پردازی" اختصاص داده شده است و شخصیت‌های اصلی و فرعی دو شاعر از جنبه های مختلف مورد نقد و تحلیل قرار گرفته اند . در بخش بعدی مبحث سیر شعر فارسی از حماسه فردوسی تا منظومه های غنایی نظامی و ویژگیهای متفاوت این دو نوع شعر در داستانهای مذکور عنوان گردیده است و پس از این میان دو اثر مقایسه ای کلی انجام شده است . به دنبال بخشهای مذکور "جنبه های متفاوت ادبی" داستان خسرو و شیرین فردوسی و نظامی با نوعی هماهنگی و مقایسه بررسی شده و سپس یکی از جنبه های متفاوت ادبی اثر دو شاعر با عنوان "توصیف در شعر فردوسی و نظامی" مطرح شده است . در بخش آخر نیز به تجلی مضامین حکمی و اخلاقی در شعر دو سراینده اشاره شده است .	

نگاهی کوتاه به تاریخ زندگانی و شاهنامه فردوسی

استاد "ابوالقاسم فردوسی" شاعر بزرگ حماسه سرای ایران و از شاعران مشهور ادب پارسی و جزء مفاخر همیشه زنده میهن ماست. زندگی او، چون هر شاعر پر آوازه دیگری در هاله‌ای از ابهام فرو رفته است. هر یک از تذکره‌ها، نام او و پدرش را به گونه‌ای مختلف از دیگری ذکر کرده‌اند. اما مولداو را قریه "باژ" از ناحیه "طابران توس" دانسته‌اند. از فحوای ابیات شاهنامه می‌توان تولد او را در سال (۳۲۹ ه.ق.) دانست. در آغاز نظم شاهنامه از همسر خویش، به خوبی یاد می‌کند و در دفتر پایانی شاهنامه و در ذکر پادشاهی خسرو پرویز از مرگ پسرش در سن (۳۷) سالگی یاد می‌کند. بیش از این چیزی از زندگی شخصی او نمی‌توانیم ذکر کنیم.

فردوسی از دهاقین توس و در ابتدای جوانی صاحب مال و مکننت بسیار بود. او که گویی از کودکی با افسانه‌های شیرین سرزمینش بالیده است، در جوانی با نهایت علاقه و پشتکار، به جمع آوری و زنده کردن مفاخر ایران زمین می‌پردازد و با خواندن "گشتاسبنامه دقیقی" و استعانت از قریحه خود گام در این راه می‌نهد. اما تاریخ دقیق "پی افکندن نظم این کاخ بلند"، بدرستی بر ما آشکار نیست. او پس از رنجی سی ساله با هدف زنده کردن عجم، برای نگاهداشت اثر خویش از آفات زمانه، در پی آشنایی با شاهی بزرگ بر می‌آید که اثرش را در حمایت شکوه و جلال آن شاه، به مردمان پس از خود بسپارد، در این میان قرعه فال به نام سلطان محمود غزنوی - غلام زاده ترک بی اصالتی - برمی‌خورد که به هیچ وجه قادر به درک ارزش کار او نیست. فردوسی نخستین نسخه شاهنامه را در حدود سال (۳۸۴ ه.ق.) پایان می‌برد و پس از آن به مدت یک سال به کامل کردن اثر خود می‌پردازد در این هنگام شهرت او به دربار محمود نیز رسیده است و به واسطه آشنایی با "فضل بن احمد" - وزیر

محمود - به دربار راه می‌یابد. پس از این فردوسی در حدود شش الی هفت سال در دربار شاهنامه می‌کوشد و در نهایت آن را به شاه غزنین تقدیم می‌کند. او در حدود سال (۴۰۱ یا ۴۰۲ هـ. ق.) شاهنامه را به دربار محمود عرضه می‌دارد؛ اما چون مورد بی‌مهری حاکم غزنین قرار می‌گیرد و با خلف وعده او مواجه می‌شود، همان خرده بخشش موعود را نیز به نشانه تحقیر شاه به محرومتر از خود می‌بخشد و آزادگی خود را با آوازه بلند شاهنامه همراه می‌کند. این ماجرا پایانی جز این نمی‌تواند داشته باشد چرا که از سویی فردوسی است با احساسات وطن پرستانه اش و با یادکردهای مختلف از تاریخ عظمت ایرانیان از عهد اساطیر تا زمان ساسانیان و ذکر تهاجمات مدام تازیان و ترکان و از سوی دیگر محمود غزنوی است، سردار تازه به حکومت رسیده ترک نژاد، که شاهنامه را یکسر توهین به نژاد خود می‌داند. علاوه بر این، فردوسی معتزلی راست گفتاری است که هرگز نمی‌تواند با سلطان محمود که سنی مذهب متعصبی است، تفاهمی اعتقادی داشته باشد، پس برای فردوسی چه بهتر از بخشیدن این عطاء به لقایش است.

فردوسی، بزرگ مرد حماسه سازی است که در عمر خویش به چیزی جز، ماندگاری فرهنگ، ملیت و تاریخ قوم ایرانی نمی‌اندیشیده است، پس تمام همت و زندگانی خویش بر سر این عقیده، می‌نهد، و شاهنامه، این نامه سترگ، را به تاریخ ادب ایران تقدیم می‌کند. گر چه در تذکره‌ها و جنگها، ایات پراکنده‌ای از او نقل شده است و حتی یوسف و زلیخا را نیز به او منسوب داشته‌اند اما مهمترین اثر و حاصل زندگی او همان شاهنامه است که در آن تاریخ اساطیری، پهلوانی و حکومت ایرانیان را تا زمان ساسانی و انقراض حکومت آنان به دست تازیان به رشته نظم کشیده است و به پنجاه دوره پادشاهی تقسیم می‌شود. مأخذ اصلی او در سرودن شاهنامه، اثر حماسه پرداز دیگر ایرانی، " شاهنامه ابومنصوری" و دیگر داستانهای متفرقه‌ای است که در این زمینه وجود داشته است.

سبک دوره فردوسی

سبک عهد فردوسی را طبق تقسیم بندیهای سبک شناسانه " سبک خراسانی " نامیده‌اند. سبکی که شاعرانی چون رودکی ، فرخی ، منوچهری ، عنصری ، فردوسی و ... پیشروان تکامل آن بوده‌اند . زبان فارسی در عهد این شاعران بر خلاف دوره‌های بعد ، طبیعی ، ساده و روان است ، این سبک که " نیمه دوم قرن سوم تا قرن پنجم هجری " را شامل می‌شود . سبکی است فخیم و به علل متفاوت اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی آن عهد ، شاعران معمولاً دارای لحنی غرور آمیز و بیانی استوار هستند و روح حماسی ایرانیان در اشعار شاعران سبک خراسانی ، حاکم است چنانکه اوج حماسه سرایی در هنر شاعری فردوسی ، به تکاملی پایدار و همیشگی می‌رسد.

قدرت شاعران این سبک در تلفیق کلام ، بیان مضامین و افکار بدیع و فصاحت در زبان است و این خصوصیات با طبیعی بودن زبان گویندگان و سادگی و روانی کلام و فکر و بدون تکلف بودن سخن همراه می‌شود.

در این عهد شاعران گر چه به مضامین و افکار جدید دست می‌یابند اما کمتر آن را با عوالم خیال همراه می‌کنند ، بلکه بیشتر سعی آنان در انعکاس حقیقت محیط خود ، وضع اجتماع و دربارهاست . شاعران و نویسندگان سبک خراسانی به دلیل آشنایی با مضامین تازه ، قدرت ابتکار خود را با آوردن تشبیهات محسوس می‌آزمایند و چون شاعران ، مواد تشبیه خود را از عالم طبیعت اطراف خود می‌گیرند ، از موارد جزئی موجود در دنیای بیرون و طبیعت برای قرار دادن در یکی از طرفین تشبیهات محسوس یا مرکب ، بهره می‌جسته‌اند و همین نحوه استفاده به تشبیهات آنان جنبه وصف بخشیده است .

از نظر "مختصات فکری"، شعر سبک خراسانی شعری شاد و پرنشاط است که در این دوره پدید آمده است. زندگی شاعران آن روزگار و روحیه مردمان آن عهد بوده است. شاعران این عهد با توجه به علاقه و معارف ایران پیش از اسلام آشنایی دارند؛ به این جهت تلمیح به نام قهرمانان و شاهان عهد اساطیری و پهلوانی در شعر سبک خراسانی دیده می‌شود.

از نظر "مختصات ادبی"، مهمترین خصیصه شعری این عهد، سادگی، روانی و عاری بودن آن از صنایع پیشرفته بدیعی و بیانی قرنهای بعد شعر فارسی است. اما چنانکه گفتیم از مهمترین ویژگیهای این عهد، روحیه حماسی حاکم بر شعر این دوره است که اعتلای آن در شاعری فردوسی و شاهنامه او متجلی شده است.